

Гриценко Ірина Миколаївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук,
доцент **О. В. Колишкін**

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ КОРЕКЦІЇ ПСИХОМОТОРНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті розкрито педагогічні аспекти використання засобів рухової діяльності в процесі корекції психомоторної сфери у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах сучасного освітнього простору. Констатується, що доцільним є використання гімнастичних, акробатичних, легкоатлетичних вправ, засобів психічного вправляння, дихальних вправ, вправ на розслаблення, гімнастики для очей, а також рухливих ігор, що здійснюють цілеспрямований вплив на компоненти психомоторики, використання яких на уроках фізичної культури та в процесі позаурочної діяльності спрямовано на покращення стану сенсорики, моторики та когнітивної сфери учнів означеної нозології.

Ключові слова: засоби рухової діяльності, корекція, психомоторна сфера, діти з інтелектуальними порушеннями.

Gritsenko Irina Mikolaivna

Master's degree in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical A. S. Makarenko University
Supervisor - Ph.D. ped. sciences,
Associate Professor **O.V. Kolishkin**

USE OF MOTOR ACTIVITY IN THE PROCESS OF CORRECTION OF THE PSYCHOMOTOR SPHERE IN CHILDREN WITH INTELLIGENT VIOLATIONS

The article discloses the pedagogical aspects of the use of motor activities in the process of correction of the psychomotor sphere in children with intellectual disorders in the context of modern educational space. It is stated that it is expedient to use gymnastic, acrobatic, athletic exercises, mental exercises, respiratory exercises, exercises for relaxation, gymnastics for eyes, as well as moving games that carry out targeted effects on the components of psychomotorics, the use of physical culture in the process of physical culture and in the process. Extraaurial activity is aimed at improving the state of sensor, motility and cognitive sphere of students of the identified nosology.

Key words: means of motor activity, correction, psychomotor sphere, children with intelligent violations.

Постановка проблеми. Впровадження нових форм фізичного виховання в галузі корекційної психопедагогіки має на меті забезпечення системності формування компенсаторних механізмів у дітей з інтелектуальними порушеннями, вивчення стадійності їхнього розвитку, залежності структури

компенсації від часу появи дефекту, важкості та глибини ураження, рівня педагогічної допомоги, розкриття ролі сенситивних періодів розвитку тієї чи іншої функції у процесі компенсації дефекту і нарешті, показ важливої ролі різних форм практичної діяльності як умов подолання впливу дефекту на фізичний, психічний і соціальний розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями.

Відставання у фізичному розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, ступінь адаптації до фізичного навантаження залежать не тільки від ураження центральної нервової системи, але і є наслідком вимушеної гіпокінезії. Відсутність або обмеження рухової активності гальмує природний розвиток дитини, викликаючи ланцюг негативних реакцій організму [1; 3].

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень, які проведені А. Дмитрієвим, Є. Черник, С. Веневцевим та ін. дозволяє стверджувати, що дисгармонійність розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями знаходить свій вияв у нижчому, порівняно з нормою, рівні розвитку фізичних якостей і реалізується у вигляді рухових порушень. Дослідники вказують на низький рівень розвитку фізичних якостей (показники сили, швидкості, витривалості, гнучкості, точності й статичної рівноваги), координаційних здібностей та дрібної моторики у розумово відсталих школярів у порівнянні з учнями масових шкіл [2; 4].

Проблема розвитку психомоторних здібностей дітей з інтелектуальними порушеннями у процесі фізичного виховання вивчена недостатньо. Мають місце лише поодинокі дослідження окремих елементів їх психомоторної діяльності. Наявність суперечностей між психологічними, соціальними і фізичними потребами дітей означеної нозології та їхніми можливостями визначає пошук і наукове обґрунтування ефективних шляхів корекції психомоторних порушень засобами фізичного виховання та необхідність створення відповідних умов для їхньої соціальної інтеграції.

Мета статті – розкрити педагогічні аспекти використання засобів рухової діяльності в процесі корекції психомоторної сфери у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах сучасного освітнього простору.

Виклад основного матеріалу. Особливості фізіологічного, фізичного та психічного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку обумовлюють для спрямованого впливу на сенсорику, моторику та когнітивну сферу на уроках фізичної культури доцільним використання засобів психічного вправляння, які адаптовані до потреб психомоторного

розвитку, дихальних вправ, вправ на розслаблення, гімнастики для очей, «Пальмінг», ігор «Дартс» та «Настільний теніс», а також рухливих ігор, що здійснюють цілеспрямований вплив на компоненти психомоторики.

Серед засобів фізичного виховання необхідно застосовувати засоби гімнастики. Гімнастичні вправи володіють широким спектром можливостей впливу на усі елементи психомоторики, піддаються адаптації до умов проведення занять з дітьми з інтелектуальними порушеннями, а також мають широкі можливості диференціювання навантажень. Загалом, одні засоби гімнастики впливають на діяльність конкретного компоненту психомоторики, інші – здійснюють комплексний вплив на групи компонентів сенсорики та когнітивної сфери [2].

Під час виконання прикладних вправ найбільш чітко проявляються особливості рухової сфери дітей з інтелектуальними порушеннями. Широке їх використання сприяє нівелюванню негативних психомоторних наслідків при порушеннях інтелекту. Задля уникнення травм та доступності для учнів даного засобу, вправи в рівновазі необхідно виконувати у такій послідовності: на місці з опорою на ноги та в змішаній опорі, в русі, вправи на обмеженій площині на місці та в русі, вправи на підвищенні на місці, в русі, з предметами. Різноманітні стійки на зменшеній опорі (стопи на одній лінії, на носках), на гімнастичній лавці, повороти, присідання і вставання, упори на колінах, пересування з подоланням перешкод, перенесення предметів, покращує м'язову чутливість, вимагає посиленої діяльності вестибулярного аналізатора.

Акробатичні вправи (перекати, перекиди, стійки) здійснюють розвиваючий вплив на функціонування напівкружних каналів вестибулярного аналізатора. Виконання нових акробатичних вправ вимагає від учнів високого рівня координованості рухів, передбачає фіксацію певної пози, утримання рівноваги, чіткості та точності виконання рухів, стимулює розвиток м'язових відчуттів. Для успішного виконання вправ такого роду необхідною є висока сконцентрованість уваги [2; 4].

Легкоатлетичні вправи також володіють широким спектром можливостей впливу на психомоторну сферу. Так, стрибки з місця та з розбігу, метання на дальність та на точність вимагають посиленої роботи вестибулярного та пропріорецептивного аналізаторів, стимулюють розвиток рухової пам'яті. Метання на точність розвиває окомір.

Засоби легкої атлетики використовуються як для безпосереднього впливу на компоненти психомоторики, так і виступають у ролі фонових (допоміжних) вправ. Функціональні зміни в організмі учнів, що відбуваються після бігу на короткі дистанції сприяють прояву функцій зорового вестибулярного та м'язового аналізаторів. Біг на середні та довгі дистанції веде до розвитку втоми, що є засобом ускладнення спеціальних психологічних вправ з розвитку сенсорики та когнітивних елементів.

Спортивні ігри є найефективнішим засобом стимулювання психомоторного розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями на етапі удосконалення міжфункціональних взаємодій у структурі психомоторики. Виконання технічних елементів спортивних ігор та участь у двосторонніх іграх є засобами комплексного впливу на цілий ряд компонентів сенсорики та пізнавальної сфери. Техніка взаємодій з партнером та суперниками сприяє вдосконаленню мисленневих процесів та уваги, периферійного зору. Сприяють вдосконаленню психомоторики позитивний психоемоційний фон ігрової та змагальної діяльності. У процесі вивчення техніки гри та ігрової діяльності вплив на ті чи інші компоненти психомоторики посилюється за допомогою методичних прийомів стимулювання сенсорики та когнітивної сфери.

Засоби психічного вправляння адаптуються до умов фізичного виховання і використовуються як самостійні вправи розвитку елементів психомоторики та включаються у зміст окремих вправ, рухливих ігор та естафет. Для вдосконалення у дітей аналітичних здібностей необхідно пропонувати вправи з вимогою співставити один з одним окремі елементи об'єкта, знайти в них спільні ознаки, розподілити предмети на групи на основі виділених в них спільних ознак. Завдання спрямовані на те, щоби об'єднувати предмети і явища за їх спільними і суттєвими ознаками використовують для набуття навиків узагальнення.

Тренування пам'яті здійснюється за допомогою спеціальних психологічних вправ, які передбачають короткочасне та довготривале, мимовільне та довільне збереження в пам'яті цифр, слів, розташування предметів, власне місце розташування. Розвиток рухової пам'яті відбувається через точне відтворення незвичних рухів, положень тіла та рухових характеристик. Покращенню процесів запам'ятовування також сприяє високий рівень розвитку уваги [1].

Розвиток уваги відбувається за допомогою використання спеціальних засобів, що передбачають: концентрацію уваги на виконанні завдання протягом

певного часу; відшукування серед інших обумовленого об'єкту; виявлення у предметах і явищах малопомітних, але суттєвих ознак і властивостей (спостережливість); різке переключення з одного об'єкту (виду діяльності чи предмета) на інший (вид діяльності чи предмет).

При формування корекційно-розвиваючих програм слід враховувати характер і рівень супутніх відхилень у стані здоров'я дітей з інтелектуальними порушеннями. Порушення роботи ССС та дихальної систем, якими характеризуються учні з інтелектуальними порушеннями, доцільно корегувати засобами дихальної гімнастики. До того ж, дихальні вправи здійснюють прямий та опосередкований вплив на функціонування компоненти психомоторики. Через удосконалення рефлексорно-гуморальних механізмів регуляції дихання та покращення доступу кисню в клітини мозку розширюються фізіологічні механізми пристосування організму до розумових навантажень [1; 4].

Поряд із вищезазначеними засобами для впливу на психомоторику дітей з інтелектуальними порушеннями використовуються також рухливі ігри з вираженим впливом на компоненти психомоторики, гра «Дартс», настільний теніс. Рухливі ігри, естафети та вправи змагального характеру наповнені відповідним змістом, є важливим та ефективним елементом впливу на компоненти сенсорики та компоненти когнітивної сфери, а також сприяють вдосконаленню міжфункціональних взаємодій у структурі психомоторної діяльності.

Висновки. Таким чином, використання засобів рухової діяльності в процесі корекції психомоторної сфери у дітей з інтелектуальними порушеннями спрямовано на сенсорику, моторику та когнітивну сферу на уроках фізичної культури учнів означеної нозології, серед яких доцільним є використання гімнастичних, акробатичних, легкоатлетичних вправ, засобів психічного вправляння, дихальних вправ, вправ на розслаблення, гімнастики для очей, а також рухливих ігор, що здійснюють цілеспрямований вплив на компоненти психомоторики, спеціальних технічних засобів навчання. У процесі запровадження ігрової діяльності вплив на ті чи інші компоненти психомоторики посилюється за допомогою методичних прийомів стимулювання сенсорики та когнітивної сфери.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до використання засобів рухової діяльності в процесі корекції психомоторної сфери дітей означеної нозології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веневцев С. И., Дмитриев А. А. Оздоровление и коррекция психофизического развития детей с нарушением интеллекта средствами адаптивной физической культуры. М. : Советский спорт, 2004. 104 с.
2. Колишкін О. В. Теоретико-практичні основи адаптивної фізичної культури: навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 424 с.
3. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підруч. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Частина I. 238 с.
4. Частные методики адаптивной физической культуры : учеб. пособ. / под ред. Л. В. Шапковой. М. : Советский спорт, 2004. 464 с.

Зименко Людмила Миколаївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук,
доцент **О. В. Колишкін**

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ РУЧНОЇ ПРАЦІ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті розкрито педагогічні аспекти використання засобів ручної праці в процесі розвитку пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах сучасного освітнього закладу. Констатується, що засоби ручної праці в процесі розвитку пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями позитивно впливають на активізацію інтересу до навколишнього світу, розвиток довільності поведінки, її регуляції та саморегуляції. Корекційна робота повинна реалізовуватись в розвитку ряду умінь, необхідних для виконання трудових завдань: орієнтуванні в завданні і здійсненні контролю за своєю роботою.

Ключові слова: пізнавальна активність, засоби ручної праці розвиток, діти з інтелектуальними порушеннями, трудове навчання.

Zymenko Lyudmyla Mykolayivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko
Supervisor - Ph.D. ped. sciences,
Associate Professor **O.V. Kolishkin**

USE OF HANDMADE TOOLS IN THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISORDERS

The article reveals the pedagogical aspects of the use of handicrafts in the development of cognitive activity of children with intellectual disabilities in a modern educational institution. It is